

MAGAM: RÓL

Gondolkodni: költészetben a leginkább

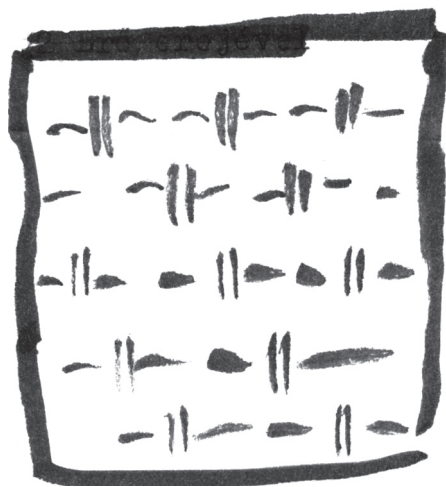
*Ha egyszerű, ha kegyeszerű,
ha még elemibb adottság:
mint vitt-hagyott teher-terű
terebélyére dobott zsák.*

Több-kevesebb: lett volna.

1

Nem a rút „miben gondolkozunk” (értékben, szellemben, országban stb.). Hanem hogy tényleg a csinált (a ténylegesen gyakorolt, írt etc.) költészet anyaga által jelenik meg a gondolkodás. Homokóra-rajzom némiképpen rokona épp ez a gondolat. Nem a gondolkodásban van a költészet, hanem a költészetben a gondolkodás. Ugyanakkor a gondolat nem költészet, nem költői. Györe Balázs vett észre (szerencsémre mások mellett) ilyesmit a magam „gondolkodásában” (v. a maga-gondolkodásomban, hm). Hogy az irodalom gondolkodás is. (J. A. után is akadék ez még az agyi torkokon, a zsigerieken; brr ez a szó.)

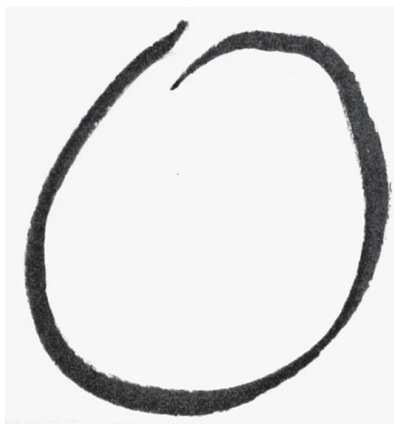
Széplelkűség-közeli, sajnós, az itteni egyik mottó. De a Pilinszky-allúzió megmentegeti. A másik egyértelműen Karinthy Frigyesnek köszönhető. Mikor lett volna azért több-kevesebb? Miből, miben (kell elgondolnunk terű-terhét, terebélyét). A két mottó együtt valami költészet-féle, korrelációs mindenképp. A karinthyáda ráadásul érzelmi töltésű, jobban, mint az érzést inkább kimondó (tülexponált) négy soros. Tehát amikor költészeti anyagban zajlítjuk a gondolkodást, abba a masszába kavicsoljuk a gondolateredményt, hát íme, be sem fejezem. (Kezd divatba jönni az „íme”; le fogok szokni róla?) Sajnálkozást, bánatot közvetít. Jaj, mit tettünk, mit gyötörtük magunkat, *mikor* valamennyi csak lett volna, jut s marad stb.

Ez meg mi? Hol itt a gondolkodás? Babits adja meg a kontextust. Így lesz, a kontextus révén, gondolat a gondolat. Mert a híres esti kérdés, a fűről (fű, rövid ü-vel ott), miért nő, ha leszárad majd, miért szárad le, ha nő megint. (Költőietlen változatom.) Miért nő? Miért szárad le? Nem tudom a választ, de hogy a növekedés (lényege) ilyesmi, azt bizonyosra veszem. Ebben a rajzossá tett költészetben egy gondolati változat kezd élni. Aha, ekkora nagy a kérdés. (Minden emberi történés... szintén Babits... csekély, parányi mivolta... minden kérdés, gondolat apró mivolta. Jó, ha még ez asszociálódik, talán jó.)

2

A Babits-dettó-fűrajz rokona egyfelől homokórám (sok változata), félig sógor itt a madár-vagy-tojás, emlékszünk:

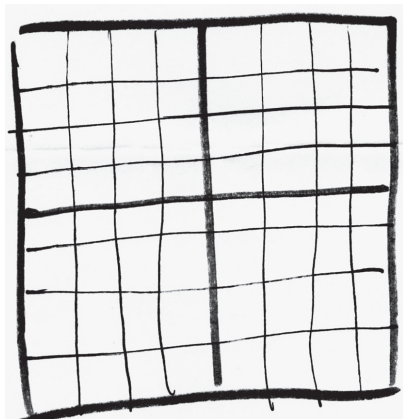
S rácsaphat: A szűszifoszi kő! Fejjel lefelé írva, mintegy kettős-kontra megfejtésként:

Ellenben az alapképlet, a mechanikus gondolkodás sablonja és kontrasablonja (ez utóbbi: ha nem „jön be” a megfelelő mechanizmus, ha tehát „rossz szögből” nézzük a dolgot), a sokszor félre-túl-magyarázott sakk-tábla-munka. Nem a kis hibái az érdekesek itt (csupa fehér mező, jó, így könnyebb látvány), hanem: a cím (és utalása).

A SAKKFELADVÁNY

Következik „maga” a rajz (?):

s végül fejjel lefelé ez:

(Moglykő: hi lesz a 65. mező...)
4/24

Tehát itt nem az a kérdés, hogy mi lesz az a bizonyos 65. mező? Egy új sakkféleség eleme... a halál... a kifejezhetetlen... a némaság, eseménytelen-ség stb. Matematika-géniusz nagybátyám, családom néhai doyenje is ebben az irányban keresgélt, majd legyintett. Holott: figyelni kell! a feladatra. A címre itt: A sakkfeladvány. És szokások egyike szerint fejfelé ott a megoldás. Az én (ilyes) sakkfeladványom megoldása. De ez felháborító, kiált valaki. Nem vitás. Csak én nem állítom, hogy a „feladványnak” (szép kis feladvány? abszolút sakktábla változat? mit tudom én, ismétlem nagybátyámmal) egyetlen megoldása van. Az én gondolkodásom terében épp *egy* volt. Ez. A rajz (félig képzőm. alkotás, félig vers) saját magában gondolkodik (brr), én sakkban (brr), de a szó jó használata szerint: ebben a „feladványban” fejeztem ki a feladatokkal és a gondolható megoldásokkal kapcsolatos „véleményemet”, Haladóknak, mestereknek, nagymestereknek stb. írom ezt, tehát nem magyarázom agyon tovább.

3

Kedvelt anyagom Dosztojevszkijtől a Karamazovoknak az a mozzanata, ahol Kátya a nem éppen szerencsés helyzetbe került Mityának olyasmit mond, hogy a szerelem elmúlt, Mitya (lazán idézem). Én a mityát lityára változtattam, így az irodalomra, a literatúrára vonatkozik ez a Dosztojevszkij-anyagban kifejezett gondolat (érzet, érzület, közlés). Nem részletezem, mit jelent ez (nálam; miről van), forma szerint azonban... l. az iménti példát.

Ha ez eddig gondolkodás (is lehet), nézzük, mi a tartalma. (Az így felfogott 65. mező, hogy magamat kontrázzam.) Nem vagyok szerelmes többé az irodalomba? Érdekes ez már? A költészeti gondolkodás (Mitya-Litya, ezúttal nagy betűkkel kezdve): úgynevezett első két kötetem után (melyekben a költészeti gondolkodás dominált) nehezen vette a szakmai közönség a továbbiakat (kezdve a hajdan a HÍD-ban is sokat publikált *A mennyezet és a padló* erős érzelmiségét. Holott annyi volt csak, hogy a költőiség másban volt elgondolva. (*A feltételes megálló* lapjain két-három-félében is. Formai költőiségben, virtuózságban – impresszionista versek –, érzelemben... és a vendégszövegek, Szép Ernő és Szomory dolgai is érzelmebetonok voltak, kavicsokkal, vagy fordítva.)

De ha én most egészen röviden kitérek mityalítya-fogalmam, érzületem stb. gondolatiságára (udvariasan, gyomrot ne nyomjon!), efféle kérdés jön: a 65. mező tényleges tartalma.

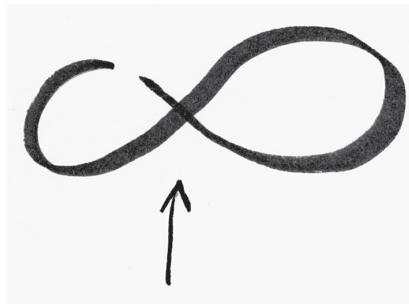
(Ne feledjük, az a sakkvers-rajz úgy van, ahogy mondtam. Itt csak a tévmegoldás nyomán indulunk, minimálist.)

6 Ha a gondolkodást már „inkább” költészetben végezzük (bocsánat: mintegy: hidegben, megszorultan, ki fa tövében, ki bokoréban könnyít

kényszerűen magán, én már igyekszem csak a költészet közegeiben gondolkodni, elismétlem: nem „ban-ben gondolkodás ez”!), nehezen sorolhatom életem amaz elemeit, melyek szerelmetesebbek számomra a lityánál. (Erről l. majd a kecskeméti *forrás* hasábjain megjelenendő dolgozataimat, önvallomások, 2009-ben; ez itt meg utolsó 2008-as írásom, micsoda intim közlés!) Irodalomban – *mal* – kéne kifejezmem a dolgot. Beugrott a lehetőség. Ottlik Géza életembéli szerepszervessége hozta. (Általában jók a szervesen élő figurációk, illetők, mesterek a később-jövéknek.) A *Hajnali háztetők* Halász Petárja mondja azt a már-már agyonidézett (nem baj!) evidenciát, hogy tényleg miért is *kellene* (bármit is csinálni az életben)? S erre Bébé, az író tényleg nem tud válaszolni.

A figyelmes (profi, írotársam-szerű stb.) Olvasó itt leshelyzetbe kerül, de nem mint a futballpályán, hanem mint madármegfigyelő (mondjuk): a „több-kevesebb: lett volna” eredeztetése (nálam) Karinthy mellett Ottlik is lesz-e itt? Figyelem! Igen. De menjünk a csapáson. (Cervantes: Mészöly idézte kedvvel: az utak jók, a fogadók rosszak.) Lófogadásban: a fogadók rosszak, a csapások is kellemetlenek, akkor. Ez az olcsó-szellem, amilyen a „Mi a 65. mező” lett volna. Mármint egy ilyen viccem lenne az.

Különben is: első kötetem máig érvényesnek mondható darabjaival, később is minden érdemlegesebb darabommal irodalmi szervesség vágya vezérelt. A bármi zseniális avantgárdot nem műveltem úgy, hogy húzok (én) egy vonalat, rakok két pontot (én)... stb. A dolgozat címe is ilyesmi: magam+ról (magam: ról, netán magam = ról). Relációban kötni! Két egyenes metssze ám egymást. Olcsó szellemesség: a legrövidebb pont két út közt. (Nem is pontos.) Ellenben az „a legrövidebb út: egy pont közt” (szerénytelen ne legyek) alap-találat-tárgy. Mert a nyelv megmenti: egy pont (éppen) *közt* a legrövidebb út! Zenón-keresgéleimre most nem térek ki. De ott a legrövidebb út, szintén. A véget nem érő egyenes. Még nem gondolkoztam rajta, mi van, ha Zenón végtelen-jelben halad. Szerintem ugyanaz van.

Csak itt a metszéspont igen kényessé teszi az egészet, örület!

A kötés, visszacsatolás (tanári elve, éljen!) úgy jön itt, hogy ha irodalomban kifejezve történik meg (válík önmagává, testesül etc.) a gondolkodás (a gondolat, az érzület... ez is messze vezető differenciálás), akkor tükrének (nem tükrözésnek érte!), eredménykifejező segédeggyenesének (az eredmény törlendő! haha) a legjobb, ha szintén irodalmi. Elmondom ezt még.

(Ezt még: mert nem szedek elő több jegyzetlapot. A HÍD-nak, ha megengedi, de Pécsre, Szegedre, Debrecenbe, Miskolcra, Tatabányára is fogok írni efféléket, ha minden jól megy, Kecskemét nagyon megvan 2009 őszéig így: a Lap évfordulójára és a „Huszadik század” körkérdésre. Itt fejezem be a dolgot.)

Szervesség, Ottlik. Legyen a pendített gondolat visszhangtere, hangszekrénye is gondolati, irodalmi. Nem részletezem a koanos gondolkodás és a bel cantós gondolkodás szerencsés egybeeséseinek kérdését.

Mibe vagyok szerelmes akkor? (Jó, nyilván az irodalomba is, l. a négy-soros mottót. Elemien inkább, mint járulékosan, részletesen. Részleteiben inkább – Apollinaire, Jékely is ott a sorban, mely végtelen –, mint elveiben.) Például medvéim kint ülnek (sokan közülük), madárkáim (képei), fa és posztó madarak, gesztenyeágak, rózsafejek, képeslapok ezrével, a lakás elemi rendjének (rendetlenségének) jeleiként, borítójaként, és megvan egy rend, ahogy Kis Csip mindig elsőnek – néha egyedül – van megsimogatva, mellette Paddington (figurája, Londonból, vagyis Mr. Brown), Főmedvém krétaábra-képe, Totyi madárkánkról írt „halotti soraim” a rózsa száradata, Alíz madárkánk két megfelelője is, egy agyagmadár (bécsi, felirat rajta: Nálam mindenki csak 2. leosztás melletted), egy medve (Lizi, ő is bécsi, ottani gyakor-lakhelyem szomszédságából, Ungergasse, csempebolt!) és Óz (Karácsony 2005, Fehérvári út, virágbolt egy kocsmá mellett), Luso (lótörténet, ismeretes?). De akkor még sokan. A 3 kártyaliga éppeni bajnokai... a világrekorder trió, Hulot Úr, Naci stb. Sugallok nekik dolgokat, ők is sugallnak nekem etc. Ez nem szertartás. Másutt írtam: festő jóbarátomnak meséltem ezt a polinéz-fokomat, ahová visszafélődtem. Mire ő: „Oda, TD, oda!” Na jó.

De ez csak átvezető fokozat. Minap mondom feleségemnek (ah, közös nagy utazásaink még, „Jugó”, a HÍD jóvoltából, is!), nekem majdnem mindennél és mindenkinél többet jelent e pillanatban (a mondásában, na ja) ez a kis kék doboz, mely felett egy pingvines könyv van, rajta túl pár száz Sennelier-krétám stb. S a dobozában, elegeesen, gyógyszereim. Gyenge növényi altató, lázcsillapító, gyomor-felfújódásgátló, egyebek

így. Feleségem int, ezt azért ne nagyon irkáljam meg, ugye. Miért ne? Jó, persze, ne.

Hanem akkor: beugrik az Ottlik-könyv. Nem a *Háztetők*, hanem az *Amerikai elbeszélők*, az ő válogatása. A lakás számos elérhető helyén megvan, s két elérhetetlen helyén (papírhalmok). Ott van a Carson McCullers-novella. *Egy fa. Egy szikla. Egy felhő*. Ebben magyarázza a csavargó a hajnali kávézóban az újságkihordó srácnak, hogy nem szabad az emberekkel kezdeni „a dolgot”, pl. egy nővel, szerelemmel, házasodással. Ellenben az erdei úton egy söröskupakra, tobozra (stb., szabad idézgetés), és ha már megy ez akkor, egy fa, egy sziklakő, egy felhő etc. közel kerül hozzánk, akkor talán... ember... szerelem... akkor jöhet, talán. Ez félig amolyan keleti ízé, de nem... ez szépséges dolog, igazi. Máig kísér.

S mert ez az írás nem „magam” vagyok, nem úgy, hogy „én magam”, hanem hogy „magam = ról” (kb. ez is), nem mondhatok semmi bölcset. Visszajutottam ehhez a felhő, sziklakő stb. micsodához? Nem. Odajutottam? Így sincs. De a medvék, bajnokságaik (bajnokságaim)... bár egy-egy emberversenyt azért ki nem zárnak (foci, sí)... túljutást jelentenek.

És rettentőseget. Itt fogom hagyni, zúrzavarra, nagy-nagy pusztulásra mind, ami igazi világom. El nem sorolhatom, mi mindent. Egy kórházi napra elmenni nem tudnék. Madárkámhoz (az élő, sérült lábú Józsefkéhez) rohanok haza mindig. Összenőttem.

Nem annyira felnőttem, azt nem nagyon. De össze.

Ról vagyok (ról, max.). Hogy el ne sírjuk magunkat.

Ám ez olcsó, világias vicc.

Rövidre fogtam dolgom itt, tehát kérek Tőled, kedves HÍD, egy ilyen gyönyörű HÍD-oldalt, szépség méretűt e rajzomhoz (mely mostanság mintegy jelem).

És ott vagyok 1965–66 táján. Meg 67-től 77-ig. Főleg Jelsán (milyen csöndes hely volt akkoriban). Van crkvenicai medvém. Csavarom a kis fényképezőgépemhez (belőle is medve lett, a Certóból) tengerparti pótcsavarom.

Látom a verebek fáját... érzem a szívem szorongását, 1977... haza, haza már Szpérohoz, Némóhoz. Szpéro élt, megvárt. Némót elengedték. Némó emléke is az alábbi rajz. Apollinaire: „bevégzett... érzi... az egész...” Stb.

10

2008

Azárteles lencse

Kultúrantropológiai tekintet által determinált szövegvilágok

Az identitás tárgyi manifesztációi

A tárgyak az emlékezés térbeli kereteit jelentik, a szubjektumot körülvevő objektumok és azok sajátos elrendezése az állandóság, a meg nem szakadó folytonosság képzetét hivatottak fenntartani. A helyidentitás fontos meghatározói az adott tér objektumai: Grecsó Krisztián *Isten hozott* című regényében az alföldi Sáraság elképzelhetetlen széles, egyenes utcái, az olykor összeszűkülő majd táguló mellékutcai nélkül, melyek „mintha csak arra akarnának emlékeztetni, itt a tágas pusztaságban az égadta világon mindenre van hely, elférünk.”¹ E tájspecifikus jegyekre apellált Beregi és Franczek Gyula is, amikor az Üvegszemű Tótból gúnyt próbáltak űzni: otthoni hangulatú utcákat kerestek egy idegen városban, „hasonlókat, mint amilyenek Sáraságban is vannak, hogy valóban el tudjon indulni hazafelé az öreg, egy kicsit gondolkozzon ugyan, míg fölébred, de aztán kerekezzen csak bátran hazafelé” (IH, 213). Ötletük azonban nem tréfaaként sült el, a részeges öreg felébredve otthonosan mozgott a dunaföldvári terekben, ismerősöket vélt felfedezni a járókelőkben, s a távoli perspektívából láttató narrátor elbeszélése szerint őt is ismerősként kezelték. A megszokott környezetéből kimozdított Üvegszemű Tót ezzel öntudatlanul is véghezvitte az otthonosság terének kiterjesztését, vagy legalábbis annak egy alternatíváját.

Assmann emlékezet-tipológiája² a cselekvésre vonatkozó mimetikus emlékezet mellett megkülönbözteti a tárgyak emlékezetét, a kommunika-

¹ Grecsó Krisztián: *Isten hozott. A Klein-napló (regény)*. – Budapest: Magvető, 2005. 160. A továbbiakban: (IH, 160).

² Jan Assmann: *A kulturális emlékezet. Írás, emlékezés és politikai identitás a korai magaskultúrákban*. – Budapest: Atlantisz Könyvkiadó, 1992. 19–20.